

የፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች

ስልጠና ማዕከል

ሰረጅም ጊዜ የስራ ላይ ሰልጠኛዎች የተዘጋጀ

የስልጠና ሞዴል

የችሎት ክመራር

በፌዴራል የፍትህ አካላት ባለሙያዎች ማሰልጠኛ ማእከል የተዘጋጀ

ማውጫ

1. የሥልጠናው ዓላማ	2
2. የዳኞች የችሎት አመራር አመጣጥና ዕድገት	2
3. የዳኞች የችሎት አመራርን በተመለከተ የሌሎች አገሮች ፍ/ቤቶች ልምድ	7
3.1. የኒው ሆሊስቴይን ከተማ ነክ ፍ/ቤት መመሪያ	8
3.2. የሙርሬ ከተማ ነክ ፍ/ቤት የችሎት አመራር መመሪያ (Rules of court Decorum)	9
3.3. United States District court southern district of Illinois መመሪያ	12
3.4. Lancaster court- court of common pleas	13
4. የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የዳኞች የችሎት አሠራርና የሥነምግባር መመሪያ ይዘቶችና ችግሮችን ለመፍታት ስለሚኖረው ሚና	19
4.1. በግልጽ ችሎት ስለማስቻል	20
4.2. ስለመሰማት መብት መክበር	20
4.3. የክርክር ሂደት መጓተትን ለመቀነስ የታለሙ ድንጋጌዎች	21
4.4. የዳኞች ሥነምግባርን የሚመክቱ ድንጋጌዎች	22
4.5. ዳኞች በችሎት ላይ ሊከተሏቸው የሚገቡ ሥርዓቶችን በተመለከተ	27
4.6. የመዛግብት አቀጣጠርና አወሳሰንን ለማቀላጠፍ ሰለሚወሰዱ እርምጃዎች	29
4.7. አስተዳደርና ሬጂስትራሪ ጽ/ቤትን በተመለከተ	32
መመሪያው የፍርድ ቤቱን አሠራር ለማጠናከርና ለማቀላጠፍ ድጋፍ ሰጭ የሆኑት አስተዳደርና ሬጂስትራሪ ጽ/ቤቱ ምን ምን ተግባራት ማከናወን እንዳለባቸው በዝርዝር ደንግጓል::	32
ማጠቃለያ	34
የመወያያ ጥያቄዎች	36
ዋቢ ጽሑፎች	38

1. የሥልጠናው ዓላማ

ሠልጣኞች:

- በዳኞች የችሎት አሠራርና ሥነምግባር ላይ በቂ ግንዛቤና ዕውቀት እንዲያገኙ ማድረግ፤
- በሥልጠናው ላይ ያገኙትን ግንዛቤ ከራሳቸው ጋር በማዋሀድ ቀደም ሲል በልማድ ሲሠራበት የነበረውን ሁኔታ በመቀየር በችሎት አሠራርና በችሎት ላይ ስለሚኖረው የዳኞች፣ የዐቃቢያን ሕግ፣ የጠበቆችና የተገልጋዮች ሥነምግባር ላይ አዲስ አመለካከት እንዲኖራቸው ማስቻል፤
- በዳኞች በየችሎት የሠራርና ሥነምግባር አተገባበር ላይ በቂ ክህሎት እንዲያገኙ ማስቻል ነው።

2. የዳኞች የችሎት አመራር አመጣጥና ዕድገት

አገሮች ከራሳቸው ታሪካዊና ተጨባጭ ሁኔታዎች በመነሳት የዳኞች የችሎት አመራርን Rule of court, Rules of court Decowm, court room Etiquette, court procedure, Court Bench Book ወ.ዘ.ተ---- በሚል ዳኞች፣ ጠበቆችና ዕድምተኞች በችሎት ሥራ ወቅት ሊከተሏቸው የሚገቡ አሠራሮችና ሥነምግባሮችን አዘጋጅተው በሥራ ላይ አውለዋል።

በኢትዮጵያ ታሪክ የዳኝነት ሥራ ከጥንት ጀምሮ ከሕብረተሰቡ ባህል ጋር ተዛምዶ ሲሠራበት የነበረ ሲሆን በዳኝነት ሥራ ላይ ተሠማርተው የነበሩ ሰዎች ምን አይነት ሥነሥርዓት ሊኖራቸው እንደሚገባ ለመጀመሪያ ጊዜ ተደንግጎ የምናገኘው በአጼ ዘርዓ ያዕቆብ (1434-1468) ዘመነ መንግሥት በታወጀውና በኢትዮጵያ ዘመናዊ ሕጎች እስከወጡበት ማለትም እስከ ሃያኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያው ድረስ ተፈጻሚ ሆኖ በቆየው በፍትህ ነገሥት ውስጥ ነው። በአንቀጽ 43 ላይ «በአንተ ፈታሒ» በሚለው አምዶ ስለዳኞች ሥነምግባር ዝርዝር መመሪያዎች የሚገኙ ሲሆን፡-

- ለዳኞች ለምስክሮች የሚገባው እውነተኛ መሆን ነው። ከነውር፣ ከነቀፋ የራቀ ይሁን። ፈጥኖ ከመውደድ፣ ፈጥኖ ለመማር፣ አንድም ለመውደድ የዘገየ ይሁን፣ በቁጣ ጊዜ የሚታገስ፣ የሰውን ፊት አይቶ ከማድላት የራቀ ይሁን።
- በሾምኸው ጊዜ አንድም በፈረድህለት ጊዜ ከአንዱ እንኳን የእጅ መንሻ መቀበል አይገባም፤
- ከተጣሉት ሰዎች አንዱን ከባለጋራው ለይቶ ከተለያዩም በኋላ አንዱን አስቀርቶ አንዱን መቀበል አይገባውም፤
- አንዱን አስገብቶ አንዱን ቆይ ማለት አይገባም፤ እንዲሁም ተቀምጦህ አንዱን ቁመህ ተናገር ማለት አይገባም፤ ያንዱን ነገር ሰምቶ ያንዱን ቸል ማለት አይገባም፤ ካንዱ ጋር በጆሮ አይገናኝ፤

የሚሉትን እንደምሳሌ መጥቀስ ይቻላል። ከዚህ በፍትሐነገስት ውስጥ ከተገለጸው ውጪ ካገራችን የሕግ ሥርአት ዕድገት ጋር ተያይዘው በዳብሩ ልማዳዊና በተጻፉ የፍርድ አመራር ሕጎች ሲሠራባቸው ቆይቷል። በተለይም ለልማዳዊ አሠራሮች መፈጠር አስፈላጊዎቹ ሁኔታዎች ምን ምን ነበሩ የሚለውን ማየት ተገቢ ነው።

- በኢትዮጵያ ታሪክ ለሕግና ለዳኞች ከፍተኛ ክብር ይሰጣል። «በሕግ አምላክ» ከተባለ ምንም ምስክርና ገላጋይ በሌለበት ቦታ እንኳ ቢሆን ጉዳት ለማድረስ የመጣ ሰው ድርጊቱን አቁሞ የሚሄድበት ሁኔታ ነበር። በሕግ አምላክ ፍርድ ቦታ እንሂድ ከተባለም ያለምንም አስገዳጅ ኃይል ተያይዘው የሚሄዱበትና ለጸባቸው መፍትሄ የሚያገኙበት ሁኔታ ነበር። ይህም የሚያሳየው ሕብረተሰቡ ለሕግና ለዳኛ ያለው ክብር ረጅም ታሪክ ያለው መሆኑን ነው። ይህም እንደባህል ሆኖ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣና ከሕብረተሰቡ ጋር የተዋሃደ ነው።

- እስከተወሰነ ጊዜ ድረስ በኢትዮጵያ ታሪክ አስተዳደርና ዳኝነቱ ያልተለያየ ነበር። ከላይ የንጉሱ ከታች የአስተዳደሪዎቹ የማስተዳደር ሥልጣን የዳኝነት ውሳኔ ከመስጠት ሥራ ጋር የተጣመረ ነበር። አስተዳደሩ የሚፈልገው ክብር በዳኝነቱም ላይ እንደተንፀባረቀ ይገመታል። ንጉሱና አስተዳዳሪዎቹ የበታችቻቸውን በአክብሮትና በአንቱታ የሚያናግሩበት ሁኔታ አልነበረም።
- ነገስታት በሚንቀሳቀሱበት የድንኳን ከተማቸው ወይም በዛፍ ሥር የዳኝነት ሥራና የፍትህ አሰጣጥ ተግባር ሲያከናውኑ የችሎት አመራሩ በባህላዊ መንገድ ይካሄድ ነበር። ጋቢ ወይም ነጠላ ወደላይ በማደግደግ ጎንበስ እያሉ መሬት እየነኩ ባርኔጣ አድርገው ከሆነም ከጭንቅላታቸው ላይ በማንሳትና በእጃቸው በመያዝ እጅ በመንሳት አቤቱታቸውን የሚያቀርቡበት ሁኔታ ነበረ።
- ለኢትዮጵያውያን ዳኞች ልምድ እንዲያካፍሉ ተብሎ የእንግሊዝ የሕግ ባለሙያዎች ከኢትዮጵያውያን ጋር በመሆን በከፍተኛ ፍ/ቤት ተመድበው ሲሰሩ የነበረ ሲሆን ይህም አሁን በልማዳዊ መልክ እየተሠራበት ላለው የፍ/ቤት የችሎት ሥነሥርአት መኖር አስተዋጽኦ አድርጓል።
- ኢትዮጵያ ወደዘመናዊው የሕግ ሥርአት በማደግ ላይ በነበረችበት ወቅት ለፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሕግና ለወንጀል ሥነሥርአት ሕግ መሸጋገሪያነት እንዲያገለግሉ የወጡ ሕጎች ነበሩ። ስለዳኝነት ሥራ አካሄድ በወጣው አዋጅ ቁጥር 2/1934 በአንቀጽ 20 ሥር ፍ/ቤቶች ለሥራቸው አካሄድ የሚረዳቸውን ደንብ አዘጋጅተው ከፍርድ ሚኒስቴር አስፈቅደው እንደሚሰሩበት የተደነገገ ቢሆንም በተከታታይ የወጡት የሥነምግባር ደንቦች ሳይሆኑ ስለጠበቆች ምዝገባ፣ ስለይግባኝ አካሄድ፣ ስለዳኝነት ክፍያ የመሳሰሉት ናቸው።
- የዳኞች ሥነምግባርን በተሟላ መልክ ለማዘጋጀትና በሥራ ላይም እንዲውል ከፍተኛ ጥረት የተደረገው ከአዋጅ ቁጥር 323/65

መውጣት በኋላ ነበር። በዚህም መሠረት የዳኞች አስተዳደር ጉባኤ የተቋቋመ ሲሆን የዳኞችን ሥራ አመራርና ሥነምግባር በሚመለከት ደንብ እንዲያወጣ ሥልጣን ተሰጥቶት ባለሃያ ሁለት ነጥብ መመሪያ ያዘጋጀ ቢሆንም የውስጥ መመሪያ ብቻ ሆኖ እንዲያገለግል በመወሰኑ በሕዝብም ሆነ በዳኞች ዘንድ በሚገባ አልታወቀም።

- በ1968 ዓ.ም. አዋጅ ቁጥር 52/68 ሲታወጅ ሥነምግባርን አስመልክቶ ከአዋጅ ቁጥር 323/65 ጋር ተመሳሳይ የሆኑ መመሪያዎችን የያዘ ቢሆንም በዚህም በይፋ ታውጆ የወጣ የሥነምግባር መመሪያ አልነበረም።
- በ1980 ዓ.ም. ጠቅላይ ፍ/ቤት 27 አንቀጾች ያሉት የዳኞች ሥነምግባር ደንብ አውጥቷል። ደንቡ ከሞላ ጉደል በፍርድ ሚኒስቴር ከወጣው መመሪያና በሌሎች ሀገሮች ከሚሠራባቸው ደንቦች ጋር ተመሳሳይነት ነበረው። ለየት የሚያደርገውም ለመመሪያው ተገዥ በሆኑ ዳኞች መፅደቁ ነው።

በደንቡ ውስጥ የተጠቃለሉ አንቀጾች ይዘትም የሥራ አፈጻጸምን በተመለከተ፡-

- የዳኝነት ነፃነትን ለሕጉ አላማ ማዋል፤
- ሕጎችን በትክክል ሥራ ላይ ማዋል፤
- የባለጉዳዮችን መብት በዕኩልነት መጠበቅ፤
- ትጋትና ጥረት ማሳየት፤
- ቀጠሮ አለማብዛት፤
- በአሠራሩ የፍርድቤቱን ክብር መጠበቅ፤
- ከሌሎች ዳኞች ጋር ተግባብቶ መሥራት፤
- በትዕግሥት ማዳመጥና ነገር ማስጨረስ፤

- ተከራካሪዎችን መቆጣጠር፤

ሥነምግባርን በተመለከተ፡-

- ማስተዋልና በአሠራር ጥንቁቅ መሆን ፤
- ጨዋነት፤
- ከንቱ ውዳሴን አለመሻትና በሕግ ተማምኖ መሥራት፤
- የሥራ ሰአትን ማክበር፤
- በውሳኔ ያላለቁ ጉዳዮችን ምስጢራዊ ጠባይ መጠበቅ
- ነገርን አለመሸሸ፤
- ከችሎት ሰለመነሳት፤
- መደለያ አለመቀበል፤
- በአማላጅ አለመሥራት፤
- ሥልጣንን ለግል ጥቅም አለማዋል፤
- የዳኝነት ሥራን ከግል ጥቅም ጋር አለማጋጨት፤

የሚሉ ድንጋጌዎችን የያዘ ነበር፡፡

- አሁን በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የወጣውና ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ዳኞች ለውይይት ቀርቦ ፀድቆ በሥራ ላይ የዋለው የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት የዳኞች የችሎት አሠራርና የሥነምግባር መመሪያ ቀደም ሲል ከወጡት የሥነምግባር ደንቦች ሁሉ የተለየ ነው፡፡ ልዩ ከሚያደርጉት ምክንያቶች መካከል፡-

-የችሎት አሠራርና ሥነምግባርን ማለትም አንድ ጉዳይ ለፍርድ ቤት ከቀረበበት ጊዜ ጀምሮ የመጨረሻውን ውሳኔ እስካገኘበት ጊዜ ድረስ የሚኖረውን የችሎት አካሄድና ዳኞች፣ ተከራካሪ ወገኖችና ዕድምተኞች መከተል ያለባቸው ሥነምግባር በግልጽ የሚያሳይ መሆኑ፤

- የሕዝብ አገልጋይነትን ስሜት ማዕከል አድርጎ የተዘጋጀ መሆኑ፤
- ለመጀመሪያ ጊዜ በልማዳዊ አሠራር ያስቀጡ የነበሩትን አስቀርቶ በምትካቸው የችሎት አሠራርን ሊያውኩ የሚችሉ የተከለከሉ ተግባራትን በዝርዝር ማስቀመጡ፤ በዋነኛነት ሊጠቀሱ ይችላሉ።
- ከቅርብ አመታት ወዲህ የዳኞች ሥራ ሊገመገም እንደሚችል ግንዛቤ እያገኘ መጥቷል። የዳኞች ሥራ መገምገም ዳኞች በግምገማ ነጥቦች በተካተቱት ተግባራት ላይ በማትኮር ሌላውን ችላ ሊሉ ይችላሉ፤ ግምገማ ዳኞች በራሳቸው እንዳይተማመኑ ያደርጋል፤ የዳኝነት ነፃነትን ይጎዳል የሚሉ ወገኖች ቢኖሩም የሚገመገመው የዳኛው ውሳኔ ሳይሆን በትጋት መሥራቱ፤ ለጉዳዮች ዕልባት በመስጠት ለተገልጋዩ የሚያበረክተው አስተዋጽኦ ስለሆነ ጠቀሜታ እንጂ ጉዳት የለውም የሚለው ሀሳብ ተቀባይነት አግኝቶ አንዳንድ ተጨባጭ ተግባራዊ እንቅስቃሴዎችም እየተደረጉ ይገኛሉ። ግምገማው የሕዝብ አስተያየትንም ያካተተ በመሆኑ በፍ/ቤት አካባቢ ይታይ የነበረውን አንዳንድ ጉድለቶች በማስተካከል የዳኞችን የሥራ ተነሳሽነትና ለሕዝብ የሚሰጡትን ከበሬታ ከፍ በማድረግ በኩል የራሱን ሚና ይጫወታል።

3. የዳኞች የችሎት አመራርን በተመለከተ የሌሎች አገሮች ፍ/ቤቶች ልምድ ለማስተማሪያ በምሳሌነት የተወሰዱት ፍ/ቤቶች ሁሉም ከአሜሪካ ሲሆኑ፡

1. Murphy Municipal court (Rules of court Decoum)
2. United states district court southern district of Illinois (court Decoum)
3. New Holstein Municipal court (court Room Etiquette)

4. Lancaster counter -court of common pleas (standard for court room Decoum)

5. South Carolina Judicial Summary Bench Book

ለናሙናነት ተወስደዋል።

ከእነዚህ ፍ/ቤቶች ልምድ መረዳት እንደሚቻለው የፍርድ ቤት ችሎት አመራር መመሪያ አንድ የተወሰነ ጉዳይ ወይም በርካታ የተለያዩ ጉዳዮችን ይዞ ሊወጣ ይችላል። ያንዳንዶቹ መመሪያ ጠበቆች በችሎት ጊዜ ሊከተሉ የሚገባቸውን ሥነምግባር ብቻ የሚይዝ ሲሆን የከፊሎቹ ደግሞ ዳኞች፣ ጠበቆችና በራሳቸው የሚከራከሩ ወገኖችና ዕድምተኛው ሊከተሏቸው የሚገቡ የሥነምግባር ደንቦችና እንደ የክስ ማመልከቻ አቀራረብ፣ ለመጀመሪያ ጊዜ ለቀጠሮ ሲቀርቡ ምን ማድረግ እንዳለባቸው፣ ስለክስ መሰማትና ስለይግባኝ እና የመሳሰሉትን የሚደነግጉት ናቸው። ያንዳንዶቹን እንደሚከተለው እናያለን።

3.1. የኒው ሆሊስቴይን ከተማ ነክ ፍ/ቤት መመሪያ

- የፍ/ቤት ሥነምግባር መመሪያ (court conduct) በሚል ርዕስ ከተማ ነክ ፍ/ቤት ሕጋዊ ፍ/ቤት በመሆኑ የፍ/ቤት አመራር ሥነሥርዓት ተፈጻሚ እንደሚሆንበት በመግለጽ ባለጉዳዮች ችሎት ላይ እያሉ ፀጥታ ማክበር እንዳለባቸው ይህም ለተከላሹም ሆነ ለፍ/ቤቱ ሥራ አስፈላጊ መሆኑን፣ ይህንን ደንብ መጣስ ፍ/ቤትን በመድፈር ወንጀል እንደሚስቀጣ ይገልጻል።
- «አድርግ –Do” «አታድርግ Don’t” በሚል በችሎት ላይ መክበር የሚገባቸው ሥነምግባሮች (court room etiquettes) ይደነግጋል።

አድርግ በሚለው ሥር

- የምትሠራቸውን ሥራዎች ሁሉ ፍ/ቤቱን በማክበር ፈጽም፣
- ስምህ ሲጠራ መልስ ስጥ፣

- ለቀጠሮ ቀን በጉዳይ ላይ ተዘጋጅተህ ቅረብ፤
- በቀጠሮ ቀን ምስክሮችህን ይዘህ ቅረብ፤
- አስፈላጊ ከሆነ ጠበቃህን ይዘህ ቅረብ፤

አታድርግ በሚለው ሥር

- በፍ/ቤት ቀጠሮ ቀን አትዘግይ ፤
- በችሎት ላይ ባርኔጣ አታድርግ፤
- ችሎት ላይ ማስቲካ አታኝክ ወይም አትብላ፤
- ተራ ሳይደርስህ ወይም ሳይፈቀድልህ ተናግረህ ችሎቱን አታውክ

የሚሉትን ይዟል።

3.2. የመራጃ ከተማ ነክ ፍ/ቤት የችሎት አመራር መመሪያ (Rules of court Decorum)

የችሎት አመራር መመሪያው በችሎት ላይ የተከለከሉ ተግባራትንና የጠበቆችን ወይም በራሳቸው የሚከራከሩ ተከላሾች በችሎት ላይ ማድረግ የሚገባቸውን ሥነምግባራዊ ተግባራት የሚደነግግ ነው።

- መመሪያው የከተማ ነክ ፍ/ቤትም የቴክላስ መንግሥት ለፍ/ቤት ባወጣው መመሪያ ላይ የተመሠረተ መሆኑን፤
- የየዕለቱ ችሎት የችሎቱ ፀሐፊ ወይም ሥርአት አስከባሪ ደኞች ችሎት ሲገቡ በሚሰጡት «ተነሱ» የሚል ማሳሰቢያ የሚጀምር መሆኑን ይገልጻል።

በመመሪያው ውስጥ የተካተቱ በችሎት ላይ የተከለከሉ ተግባራት

- ማጨስ ወይም የትምባሆ ውጤቶችን መጠቀም፤
- ጋዜጣ ወይም መጽሔቶችን ማንበብ፤

- እግር አጣምሮ መቀመጥ፣ በጠረጴዛ ላይ መቀመጥ፣ ሰው ወደ ችሎቱ እንዳያልፍ ለመከላከል በተቀመጡ መከለያዎች ላይ መቀመጥ፣
- ከፍተኛ ድምፅ ማሰማት ወይም መነጋገር፣
- ማስቲካ ማኘክ፣
- ምግብ መብላት ወይም መጠጥ መጠጣት፣
- በችሎት ላይ የሚነገሩ ጉዳዮችን ትክክለኛነት ወይም ትክክለኛ አለመሆን በእንቅስቃሴ ምልክት (gesture) ወይም በፊት ገጽታ (Facial expression) ወይም በድምጽ መግለጽ፣
- ተገቢ ያልሆነ አለባበስ (ቁምጣ፣ ዕጅጌ የሌለው ሹራብ፣ ከፊል ገላን የሚያሳይ የሴቶች በማንገቻ የሚለበስ ልብስ መልበስ የመሳሰሉትና ቆሻሻ ልብስ መልበስ፣
- በጉዞ ወቅት የሚያዝ በጀርባ የሚታዘል ቦርሳ መያዝ ፣
- ትላልቅ ኮቶች መልበስ፣
- ያልተዘጋ የኤሌክትሮኒክስ መሣሪያ መያዝ፣
- የሲጃራ ማቀጣጠያ ላይተር መያዝ።

ጠበቆችን የሚመለከቱ ድንጋጌዎች

በችሎት ወቅት ጠበቆችና በግላቸው የሚክራከሩ ተከላሾች መከተል የሚገባቸው ሥርአቶች እንደሚከተለው በመመሪያው ውስጥ ተደንግጓል።

- ጠበቆች ሌላው ወገን በሌለበት ከዳኛው ጋር የመገናኘትና ከሚዲያ ሰዎች ጋር ስለጉዳዩ መወያየትን ጨምሮ ሁሉንም የችሎት ሥርአት ማክበር፣
- ለደንበኞቻቸውና ለምስክሮቻቸው ስለችሎት ሥርአት ማሳወቅ፣

- በግላቸው የሚከራከሩ ሰዎችም በሥነሥርዓት ሕገ-ና በማስረጃ ሕገ-የተደነገጉትን ማክበር፤
- በፍ/ቤት ካለተፈቀደለት በቀር ጠበቃ ችሎት ላይ በወጡ መልበስ እንዳለበት፤
- ሁሉም ተከራካሪዎች በጊዜ ችሎት ላይ በመገኘት ጉዳዮቻቸውን መከታተል እንዳለባቸው፤
- ተከራካሪ ወገኖች አንዴ ችሎት ከገቡ ያለፍ/ቤት ፈቃድ አለመውጣት፤
- ጠበቃው የሚሰጣቸው አስተያየቶች በግልጽ ለችሎቱ መሆን አለበት፤ አስተያየቱ በቀጥታ ለተቃዋሚው መሆን የለበትም፡፡
- ችሎቱና ተከራካሪ ወገኖች ሲነጋገሩ ወይም ከጁሪ ጋር የሚደረገው ንግግር በዕውቂያ ላይ የተመሠረተ መሆን የለበትም፡፡ በመጀመሪያ ስም መጠራራት መወገድ አለበት፤
- የሚቀርቡ መቃወሚያዎች፣ ክርክሮችና ሌሎችም ትችቶች ለፍ/ቤቱና ለጁሪው እንጂ በቀጥታ ለተቃዋሚ ወገን መሆን የለበትም፡፡
- መቃወሚያው ሕገን የተከተለ መሆን አለበት፤ ክርክር ያለ ችሎቱ ፈቃድ መካሄድ አይችልም፡፡
- ጠበቆች ፍ/ቤቱን ሲያናግሩ በቦታቸው በጠበቃ ጠረጴዛ ጎን ቆመው መሆን አለበት፡፡
- ጠበቆች
 - ዳኛው ሲገባና ሲወጣ፤
 - ዳኛውን ወይም ጁሪውን ሲያግናሩ፤
 - ሰነዶችን፣ ኤግዚቤቶችን ወይም ሌላ ማስረጃ ለመስጠት አስፈላጊ ሲሆንና ፤

- በሌላው ወገን ጠበቃ ላይ መቃወሚያ ሲያቀርቡ ካልሆነ በስተቀር በጠበቃ ጠረጴዛው ተቀምጠው መቆየት አለባቸው።
- ጠበቃ ችሎቱ በተሰየመበት ቦታ ላይ መደገፍ፣ በችሎቱ መከለያዎች ወይም በጠረጴዛ ላይ መቀመጥ የለበትም። ምስጢራዊ በሚመልስ ሁኔታ ችሎቱን ማነጋገር የለበትም።
- ፍ/ቤቱ እነዚህ የሥነምግባር መመሪያዎች እና ዲኮረም ተገቢ መስሎ በታየው እርምጃና ቅጣት ለማስፈጸም እንደሚችል ተደንግጓል።

የችሎት ሥርአት አስከባሪ (Bailiff) በተመለከተ

- ሥርአት አስከባሪ ወይም አስከባሪዎች ችሎቱ በሥራ ላይ እያለ ካለ ችሎቱ ፈቃድ ለቀው መሄድ አይችሉም። ዳኞው ሳያውቅ ሌላ ሥራ እንዲሠራ ሊታዘዝ አይችልም።
- ሥርአት አስከባሪው የአሜሪካ ባንዲራና የቴክሳስ መንግሥት ባንድራ በችሎቱ ቦታ መሰቀላቸውን ያረጋግጣል፤
- ሥርአት አስከባሪው የሥነምግባር መመሪያውንና ዲኮረሙን ያስፈጽማል፤ ሌላ በዳኛ የሚሰጠውን ትዕዛዝ ያስፈጽማል።

3.3. United States District court southern district of Illinois መመሪያ

- በችሎት ክርክር ወቅት የተከራካሪ ወገኖች ጠበቆች ክርክር ፊትለፊት በመነታረክ ችሎቱን ማወክ እንደሌለበት ክርክሩ በችሎቱ በኩል መስተናገድ እንዳለበት ይደነግጋል።
- ኤግዚቢቶች ምልክትና ቁጥር ሊሰጣቸው እንደሚገባ አስፈላጊ ሲሆንና የሚቻል ከሆነ ፎቶ ኮፒው ተዘጋጅቶ ለተቃዋሚው ጠበቃ መሰጠት እንዳለበት፣ እያንዳንዱ ጠበቃ ከፍ/ቤቱ ፀሐፊ ለተረከበው ኤግዚቢት ሐላፊነት እንዳለበትና የመሳሰሉትን ይዟል።
- ምስክሮች በተመለከተ:

- ምስክሮች ባግባቡ መያዝ እንዳለባቸው፣ ሊጮህባቸው እንደማይገባ፣ ሊፈዝባቸው እንደማይገባ ወይም ያለአግባብ ሊጠቀሙባቸው እንደማይገባ፣
- ማንም ሰው በምስክሩ የተሰጠውን ምስክርነት በሚመለከት በፊት ገጽታ ወይም በሌላ ድርጊት አማካኝነት ተቃውሞ ወይም ድጋፍ መግለጽ የለበትም። ጠበቆችም ለደንበኞቻቸውና ለምስክሮቻቸው ይህንን ማሳወቅ አለባቸው።
- ፍ/ቤቱ ሁሉም ምስክሮች አስቀድመው ስለችሎቱ ሁኔታ እንዲያውቁ እንዲደረግ፣
- ያልተመዘገቡ ምስክሮች ካለፍርድቤቱ ፈቃድ መመስከር እንደማይችሉ የሚገልጹ ድንጋጌዎችን ይዟል።
- ዶክተሮችና ሌሎች የባለሙያ ምስክሮችን በተመለከተ በተለይ ሁኔታዎች ካልሆነ በስተቀር ከሙያቸው ባህሪ የተነሳ ቅድሚያ ሊሰጣቸው እንደሚችል ከጠበቃው ተቃውሞ ካለ አስቀድሞ መነጋገር እንዲሟቻል ይደነግጋል።

3.4. Lancaster court- court of common pleas

Standard for court room Decoru በሚል ርዕስ የተዘጋጀና ጠበቆችን የሚመለከቱ የሥነምግባር ጉዳዮችን የያዘ ሲሆን አብዛኞቹ ከላይ ከተገለጹት ጋር ተመሳሳይ በመሆናቸው ያልተገለጹትን ብቻ ማሳየቱ ተገቢ ይሆናል።

ጠበቆች ችሎቱን በሚያናግሩበት ወቅት ወይም ሲያመለክቱ “የተከበረው ፍ/ቤት” “Your Honor” ወይም “የፍርድ ቤቱ መልካም ፈቃድ ከሆነ” ”May it please the court “ክቡር ፍ/ቤቱ የተሰጠውን ምስክርነት እንደሚያስታውሰው” “The court will remember the testimony” የሚሉና ሌሎች አግባብነት ያላቸውን ቋንቋዎች መጠቀም አለባቸው።

- ወንድ ጠበቆች ፍ/ቤት ሲቀርቡ ኮት፣ ሸሚዝና ክራባት ማሰር አለባቸው፣ ሴት ጠበቆችም ተመጣጣኝ የሆነ አለባበስ ሊከተሉ ይገባል።
- ቀደም ሲል ዳኛ፣ ሴናተር እና የመሳሰሉ ማዕረጎች የነበራቸው ጠበቆች በችሎት ላይ ባሉበት ወቅት በዚህ ማዕረግ መጠቀም የለባቸውም ወይም በዚህ ማዕረግ ሊጠሩ አይገባም።
- የጁሪን የሥራ ጊዜ ላለመሻማት ክርክሮችና ውሳኔዎች በተፋጠነ ሁኔታ እንዲያልቁ ጠበቆች ዋና ዋና የሕግ ጭብጦችን አስቀድመው በመገመት በቅድመ ክስ ስብሰባ (pretrial conference) ወይም ከክስ በፊት በማንኛውም ጊዜ ሊቀርብ የሚችል መግለጫ ማዘጋጀት አለባቸው።
- ጠበቆች የተቀራኒውን ወገን ጠበቃ በክርክር መክፈቻና መዝጊያ ወቅት አቶ፣ ወ/ት፣ ወ/ሮ በማለት መጥራት ይኖርባቸዋል።
- በችሎት ላይ ከደንበኛው ጋር ለመመካከር የሚፈልገው ጠበቃ አስቀድሞ ችሎቱን ማስፈቀድ ይኖርበታል።
- ጠበቆች ደንበኞቻቸውና ምስክሮቻቸው በችሎት ወቅት ከጁሪዎች፣ ከተቃራኒ ወገን ምስክሮች ጋር መገናኘት የለባቸውም የሚሉ ድንጋጌዎችን ይዟል።

3.5. South Carolina Judicial Summary Bench Book

ስለ ፍ/ቤት Bench Book

እያንዳንዱ የሙያ መስክ የራሱ Bench Book ሊኖረው ይችላል። ለምሳሌ የሕክምና አገልግሎት የሚሰጥ መ/ቤት የራሱ የሥራ መመሪያ (Bench Book) ሊኖረው ይችላል። እዚህ ለማየት የምንሞክረው ስለ ፍ/ቤቶች ዝርዝር የሥራ አመራር የሚገልጸውን የፍ/ቤት Bench Book ነው።

እንደናሙና የደቡብ ካሮላይናን የዳኝነት ሥርዓት Bench Book እናያለን።

ቤንች ቡኩ በ6 ክፍሎች የተከፋፈሉ ሰፊ ገዳዮችን የያዘ ነው። በኛ ሁኔታ እነዚህ ብዙዎቹ በወ/ሥ/ሥ/ሕግ፣ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሕግና በሌሎች ሕጎች የተሸፈኑ ናቸው።

እነዚህም፡-

ሀ/ የዳኝነት ሥርዓት፡

- 1. ስለዳኞች፣
- 2. ስለ ፍ/ቤቶች ፣

✚ ጠቅላይ ፍ/ቤት

✚ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቶች

✚ ተዘዋዋሪ ችሎቶች

✚ The Magistrates' Court

✚ የቤተሰብ ፍ/ቤቶች

✚ ከተማ ነክ ፍ/ቤቶች

✚ The probate courts

3. የደቡብ ካሮላይና ፍ/ቤት አስተዳደር ፣

4. የፍ/ቤት ፀሐፊ /The clerk of court/

5. ፀቃይ ሕግ

6. የመከላከያ ጠበቃ

ለ/ የደቡብ ካሮላይና Magistrate እና ከተማ ነክ ፍ/ቤት ዳኛ

1. አሻሻም

2. ለመሾም ማሟላት ስላለባቸው መስፈርቶች፣

3. ክፍት የሥራ ቦታ

4. ከሥራ ስለማስነሳትና ስለዲ.ሲ.ኘሊ.ን

5. ስለጡረታ
6. የዳኞች ሥነ ምግባር ደንብ
7. ስለዳኝነትና ስለኪሣራ
8. ስለዋስትና
9. ስለፍ/ቤት ተደራሽነትና ለፍ/ቤቱ መሟላት ስለሚገባቸው ነገሮች (Facilities)
10. ለመንግሥት ስለሚገባው ገቢ የባንክ ሂሳብ አከፋፈትና አጠቃቀም፤
11. ስለመዝገብ አያያዝ ሥርዓት
 - ✚ ባጠቃላይ
 - ✚ ቁጥር ስለሚሠጣቸው የመያዣ ትዕዛዞች፤
 - ✚ ቁጥር ስለሚሰጣቸው ደረሰኞች
 - ✚ የመበርበሪያ ትዕዛዝ
12. ስለሪፖርት አቀራረብ
 - ✚ ስለገንዘብ ሪፖርት
 - ✚ የመያዣና ተዛማጅ ወረቀቶችን ለፍ/ቤቱ ፀሐፊ ስለማስረከብ፤ ስለቅድመ ምርመራ ጥያቄ ለፍ/ቤቱ ፀሐፊና Solicitor ማሳወቅ
 - ✚ በወንጀል ይግባኝ ለፍ/ቤት ፀሐፊ ስለሚቀርቡ ወረቀቶች
 - ✚ በፍ/ብሔር ይግባኝ ጉዳይ ለፍ/ቤት ፀሐፊ ስለሚቀርቡ ወረቀቶች፤
 - ✚ ለገቢዎች መመሪያ ስለሚቀርበው ሪፖርት፤
 - ✚ ለህዝብ ደህንነት መምሪያ ስለሚቀርበው ሪፖርት
/Department of public safety/

- ✚ ለምርጫ ኮሚሽን ስለሚቀርበው ሪፖርት፤
- ✚ ለመንግሥት ሕግ አስፈጻሚ ክፍል State Law Enforcement Division (SLED) ስለሚቀርበው ሪፖርት
- ✚ ለተከታታይ ሕጋዊ ሥልጠና ኮሚሽን የሚቀርብ ሪፖርት፤
- ✚ ለፍ/ቤት አስተዳደር የሚቀርብ ሪፖርት፤
 - ስለዋስትና
 - ስለባንክ ሂሳብ
 - ውሳኔ ስላላገኙ የወንጀል ጉዳዮች፤

13. ሌሎች ሪፖርቶች :-

ሐ. የሕግ ምንጭ

- ሕገመንግሥቱ፤
- የደቡብ ካሮላይና ሕጎች
- Case laws
- Local law
- የፍ/ቤት የሥራ አካሄድ (rule of court)
- የጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ አስተያየት
- አስተዳደራዊ ሥነ ሥርዓቶች
- ድረ- ገጽ

መ. ለፍ/ቤቱና ለወንጀል ጉዳዮች ስለሚያገግሉ አንቀጾች፤

- የክስ ቦታ ለውጥ (change of venue)
- Disqualification

- ስለምስክሮች

- በማስገደድ እንዲገኙ ስለማድረግ

- ስለምስክሮች ክፍያ

- Testimony De Bene Esse ምስክር ይሞታል ወይም ከአገር ይወጣል ተብሎ ሲታሰብ በቅድሚያ ቃል መቀበል።

- በፍ/ቤት መድፈር የመቅጣት ሥልጣን፤

- ስለጁሪዎች

- በመጥሪያ መሠረት አለመቅረብ

- ጁሪ ለመሆን ብቁ ስለማይሆኑ ሰዎች

- ስለጁሪ ክፍያ

- ስለ አዲስ ክስ ፣

- Party charged with costs entitled to itemized Accounts.

- ስለ ፍርድ ቤት ተርጓሚዎች

ሠ. የከተማ ነክ ፍ/ቤት የፋይል ክምችትን ሪፖርት ለማጠናቀቅ ስለሚሰጡ ትዕዛዞች፤

1. የመዛግብት ክምችት መረጃ በየዘርፉ (by category)

2. Case load information by column

3. በችሎት ላይ ስላሉ የወንጀል ጉዳዮች ዕድሜ

4. ከ60 ቀናት በላይ ዕድሜ ያላቸው የወንጀል ጉዳዮች፤

5. አጠቃላይ የሪፖርት መመሪያዎች

ረ. ወጥ የሪከርድና የመረጃ አያያዝ

1. Magistrates Disposed Traffic Docket

2. Magistrates Pending Traffic Docket
3. Magistrates Disposed Criminal Docket
4. Magistrates Pending Criminal Docket
5. Magistrates Disposed Civil Docket
6. Magistrates pending Civil Docket

የሚሉትን ያካተተ ሲሆን እነዚህ በማውጫ መልክ የተቀመጡት በሥራቸው ሰፊ ማብራሪያ ይዘዋል። ከእነዚህ መካከል ከርዕሳችን ጋር አግባብነት ያለውን በለ (6) ሥር የተጠቀሰው የዳኛ ሥነ ምግባር ደንብ 5 ዋና ዋና ድንጋጌዎችን የያዘ ነው። እነዚህም፡-

- ✚ ዳኛ የፍ/ቤቱንና የዳኝነት ነፃነትን ማስከበር አለበት፤
- ✚ ዳኛ በሁሉም የሥራ እንቅስቃሴዎቹ ብልሹ አሰራርን ማስወገድ አለበት፤
- ✚ ዳኛ ተግባሩን በታታሪነትና ያለምንም ልዩነት ያከናውናል።
- ✚ ዳኛ ከዳኝነት ሥራው ውጪ ያሉ ትርፍ ሥራዎችን ከዳኝነት ግዴታው ጋር በማይጋጭ ሁኔታ ማከናወን አለበት።
- ✚ ዳኛ ወይም ዕጩ ዳኛ አግባብ ካልሆነ ፖለቲካ እንቅስቃሴ መቆጠብ አለበት።

የሚሉት ናቸው ።

4. የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የዳኞች የችሎት አሰራርና የሥነምግባር መመሪያ ይዘቶችና ችግሮችን ለመፍታት ስለሚኖረው ሚና

ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ደኞች ለውይይት ቀርቦ ፀድቆ በሥራ ላይ የዋለው የዳኞች የችሎት አሰራርና የሥነምግባር መመሪያ በዳኞች

የችሎት አሠራር ላይ ለውጥ እንደሚያመጣ ይታመናል። ለትምህርትና ለትችት እንዲረዳ የመመሪያውን ይዘት እንደሚከተለው እናቀርባለን።

4.1. በግልጽ ችሎት ስለማስቻል

በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤቶች አካባቢ በዳኞች መጓደል ወይም ተሟልቶ አለመገኘት ምክንያት ጉዳዮች በግልጽ ችሎት ሳይሆን በጽ/ቤቶች የሚታዩባቸው በርካታ አጋጣሚዎች ነበሩ። ውሳኔዎችም በግልጽ ችሎት መነበብ ሲገባቸው ከፊደላት ራር ሄዳችሁ ስሙ የሚባልበት ሁኔታም ነበረ። ይህንና የመሳሰሉ ችግሮችን ለማስወገድ በግልጽ ችሎት የመዳኝትን መብት ለማስከበር በመመሪያው ውስጥ ዳኞች በግልጽ ችሎት ማስቻል እንዳለባቸው ተደንግጓል።

4.2. ስለመሰማት መብት መከበር

ተከራካሪ ወገኖች በጉዳያቸው ላይ ያላቸውን ሀሳብ ነፃ ሆነው አቅርበው ፍ/ቤቱም ተቀብሎ ሐቅን በማፈላለግ ውሳኔ መሰጠት ካልቻለ የፍትህ አሰጣጡ ውጤታማ ሊሆን አይችልም። አንዳንድ ጊዜ ዳኞች ባለጉዳዮችን ሲያመናጭቁ ይታያል ማመናጨቅ ብቻ ሳይሆን እንዲሸማቀቁ ሲያደርጉ ይታያል። ይህ ደግሞ ጎጂ ነው። አንድ ባለጉዳይ ጠንክሮ መከራከርና ጉዳዩን በሚገባ ማስረዳት መቻል አለበት። የራሱን ጉዳይ በልበሙሉነት ማስረዳት የሚችለው ደግሞ ካደፋፈርነውና ካበረታታነው ነው። ከተሸማቀቀ ግን የሚያውቀው ሁሉ ይጠፋበታል። ዕውነተኛውም ሰው ስለጉዳዩ ምንም የማያውቅ የተጭበረበረ ሀሰት ይዞ የመጣ እስኪያስመስለው ድረስ አንደበቱ ሊተሳሰርበት ይችላል። ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመልስመልስ ቀርቶ በቃል መከራከር ተጀምሯል። ይህ ለከሳሽም ለተከሳሽም ይጠቅማል። ከመደመጥ

መብት አንጻርም ጠቃሚ ነው። የሚል አስተያየት ያቀረቡ የሕግ በለሙያዎች አሉ።

የዳኞች የተከራካሪ ወገኖችን ክርክር ማቋረጥን በተመለከተ ባግባቡ የሚቋረጡ ነገሮች አሉ። ሌላ ጊዜ ደግሞ ያለአግባብ የሚቋረጡ አሉ። ባግባቡ የሚቋረጠው ከተያዘው ጭብጥ በሚወጣበት ጊዜ ነው፤ አንዳንድ የሕግ ባለሙያዎች ሆነ ብለው ከጭብጡ ስለሚወጡ ዳኞች ሁሉንም ነገር በሥርዓት መምራት አለባቸው፤ አልፎ አልፎ ግን ከጭብጥ ጋር ግንኙነት ያለውን ነገር ባለጉዳይ ላስረዳ እያለ አለአግባብ በማስቆም ተጽዕኖ የሚደረግበት ሁኔታ አለ፤ ይህ ፍትህን እስከማዛባት ሊያደርስ ይችላል፤ አለማስቆሙ የሁሉንም ተከራካሪ ወገን ሀሳብ ሰምቶ ለመፍረድ ያስችላል። ስለሆነም ማንኛውም ተከራካሪ ወገን ሕግና ሥርአቱን ተከትሎ እንዲሰማለት የፈለገውን ነገር ማቅረብ ይችላል የማል አስተያየት የሰነዘሩ አሉ። መመሪያው ማንኛውም ተከራካሪ ወገን የመሰማት መብቱ ሊከበርለት እንደሚገባ ሲገልጽ በአንጻሩም ጉዳያቸውን በክርክር በሚያሰሙበት ጊዜ ክብራቸው ሊጠበቅ እንደሚገባ ኃይለቃልና ስድብ ከዳኞች ሊሰነዘር እንደማይገባ ይደነግጋል። የዚህ ድንጋጌ በመመሪያው ውስጥ መካተት አልፎ አልፎ ከችሎት አካባቢ የሚሰነዘሩና ተከራካሪ ወገኖችን የሚያሸማቅቁ ኃይለቃልና ስድብ ለማስቀረት አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

4.3. የክርክር ሂደት መጓተትን ለመቀነስ የታለሙ ድንጋጌዎች

- የችሎቶቹን የውሳኔ አማካይ ጊዜ ከአስተዳደሩ ጋር በመነጋገር ችሎቱ እንደሚወስን፤ እያንዳንዱ ችሎት የጊዜ ሠሌዳ አውጥቶ መሥራት እንዳለበት፤ ሰብሳቢ ዳኛው ለያንዳንዱ ተከራካሪ ወገን የቃል ክርክር ጊዜን ወስኖ መስጠት እንዳለበት በመመሪያው ውስጥ ተገልጿል። ዳኞች

ዕለተ ቀጠሮውን ብቻ ሳይሆን ሰዓቱንም ጭምር ገልጸው እንዲቀጥሩ መደረጉ ትልቅ ዕድገት ነው። የፍትህ ሥርዓቱ በጊዜ እንዲመራ ማድረግ የሥልጣኔ ምልክት ነው። ባገራችን ለሰዓት ያለን ግንዛቤ ዝቅተኛ ስለሆነ ይህ በጣም አስፈላጊ ነው። የሚሉ እንዳሉ ሁሉ ቀጠሮውን በሰዓት መወሰኑ ጥሩ ቢሆንም የሰዓት ድልድሉ ግን በደቂቃዎች ልዩነት መሆን የለበትም፤ የሙግት ጊዜ ሊረዘም ወይም ሊያጥር ይችላል፤ የሥራ ጫናና መደራረብንም ሊፈጥር ይችላል የሚሉ ወገኖችም አሉ።

- የቃል ክርክሩ ወዲያውኑ ተቀርጾና ተገልብጦ ለችሎቱ እንዲደርስ የሚደረግ መሆኑና የችሎት ፀሐፊው ይህንን የሚያስፈጽም መሆኑ መደንገጉ፤
- ዳኞች በሌላ ጊዜ መዘገቡን እንደገና በማንበብ የሚያጠፉትን ጊዜ ለማዳን ማስታወሻ እንዲይዙ ክርክሩም ስለመካሄዱ የሚፈራረሙ መሆኑ፤
- አቤቱታ የቀረበለት ችሎት የቃለ መሀላ ማመልከቻዎችን ተቀብሎ ወዲያውኑ እንደሚወሰን መደንገጉ፤
- ከዳኞች መካከል ጉዳዩን ለማየት የማይችል ካለ መዘገቡን በሬጂስትራር በኩል ለሌላ ችሎት ከመላክ ይልቅ በተፋጠነ ሁኔታ ዳኛ ተተክቶ የሚታይበት ሁኔታ መደንገጉ፤
- የክርክር ሂደቱን ለማቀላጠፍና የጉዳዮች እልባት ሳያገኙ መጓተትን ለመቀነስ አስተዋጽኦ የሚኖራቸው ድንጋጌዎች ናቸው።

4.4. የዳኞች ሥነምግባርን የሚመከቱ ድንጋጌዎች ዳኞች፡-

- የሥራ ስዓትን በማክበር በሥራ ቦታ ላይ መገኘት ፤
- የተመደበላቸውን መዝገቦች በአግባቡ በተሰጠው ጊዜ ውስጥ አጥንቶ መወሰን፤
- ባለጉዳዮችን ማክበር ለሥራ ባልደረቦች ተገቢውን ክብር መስጠት፤
- ጉዳዮችን በገለልተኝነት ማስተናገድ፤
- ለመዝገቦች ተገቢ ጥንቃቄ ማድረግ፤ እንደተቀጠሩ ወዲያውኑ ወደ ዳታ ቤዝ እንዲላኩ ማድረግ፤
- የፍርድ ቤቱን አስተዳደር ደንብና መመሪያ ሊያከብሩ እንደሚገባ፤
- ዳኞች የችሎት መድፈርን በተመለከተ ለፍ/ቤት የተሰጠውን ሥልጣን ተገቢ በሆነ ጊዜ ብቻ ሊጠቀሙ እንደሚገባ በመመሪያው ውስጥ መገለጹ ሕብረተሰቡ ፍ/ቤትንና ዳኞችን ማክበር ሳይሆን እንዲፈራና ተሸማቆ እንዲሸሽ ሲያደርግ የነበረውን ሁኔታ የሚያስቀር በመሆኑ በመመሪያው መካተቱ አስፈላጊ ነው። ጥፋት መሆናቸው በግልጽ ተለይተው ያልተቀመጡ ድርጊቶች እንደፍርድ ቤት መድፈር ታይተው የሚያስቀጡበት ወይም እንደማስፈራሪያ የሚያገለግሉበት ጊዜ በርካታ ነው። አንዳንድ ዳኞች በፍ/ቤት መድፈር ሰበብ ምስክሮችን ዕድምተኞችን፣ ዐቃቤ ሕጎችን ያስፈራራሉ። ለምሳሌ፦
 - ባንድ ጉዳይ ላይ ተከላሽ በመከላከያ ማስረጃዎቹ ጭብጥ ላይ መግለጫ እንዲያቀርብ ተጠይቆ አቀረበ። ዐቃቤ ሕጉ መግለጫው ግልጽ ሰላልሆነ ይብራራልን አለ። ተከላሽ አሁንም መልሶ ያንኑ ተናገረ። ዐ/ሕጉ አሁንም ግልጽ

አልሆነልንም ስላለ ዳኛው በፍ/ቤት መድፈር ትጠየቃለህ ያለበት ሁኔታ አለ።

- ባንድ ጉዳይ የቀረበ ምስክር ለፍ/ቤት ማጣሪያ ጥያቄ የሰጠውን መልስ አጥብቆ በመያዙና ያንኑን ብቻ በመመስከሩ ትዕዛዝ እሰጥብሃለሁ የተባለበት አጋጣሚ ነበር።
- ምስክሮች ተሟልተው አልቀረቡም እየተባለ የቀረቡትን ቃል ተቀብሎ የሌሉት ሌላ ጊዜ እዲመሰክሩ የማይደረግበት በርካታ ሁኔታ ስላለ ይህም ምስክሮችን ከሥራቸው ላይ የሚያስተንጉል በመሆኑ በፍርድቤት በሚመሰክሩበት ጊዜ ከሚደርስባቸው ወከባ ጋር ተዳምሮ ሰዎች ምስክር ሆው በፍርድ ቤት እንዳይመሰክሩ ስጋትና ሰቀቀን እየሆነባቸው ከመመሰከር እያሸሻቸው ነው።

አንድ ሰው በአቀማመጡም ብቻ ሳይሆን በአነጋገሩ ፍ/ቤት ደፈርክ የሚባልበት ሁኔታ በጥንቃቄ መታየት አለበት፤ ሐሳብን በነጻ ከመግለጽ ሕገመንግሥታዊ መብት አንጻር መታየት አለበት ፣የዳኛውን ስምና ዝና እስካላጎደፈ ድረስ ያለውን የአሠራር ስህተት መንቀፍ እንደ ፍ/ቤት መድፈር መወሰድ የለበትም የሚል አስተያየት ያቀረቡ አሉ።

- የችሎቱንና የፍ/ቤትን ክብር ማክበርና ማስከበር፤
- መመሪያው ዐቃቤ ሕግ፣ ነገረፈጅና ጠበቆች ለዳኞች የሥራ አጋሮች መሆናቸውንና ዳኞች ይህንኑን መገንዘብ እንዳለባቸው ይደነግጋል። ዳኞች የቱንም ያህል ቢሰሩ ለብቻቸው ሀቅን

ማውጣትና ፍትህን መስጠት አይችሉም።
ሥራው የተቀናጀ ጥረት ውጤት ነው። ሆኖም
በተለያዩ ምክንያቶች በዳኛና በዐቃቤ ሕግ፣
በዳኛና በፖሊስ፣ በዳኛና በጠበቃ መካከል ያለው
ግንኙነት ጤናማ ያልነበረበት ጊዜ ነበር።

ጠበቆችን፣ ነገረፈጆችንና የሕግ አማካሪዎችን
«ለገንዘባቸው ነው የሚሠሩት» ከሚል ጥልቅ
አሉታዊ አስተያየት ባለፈ እንደ አንድ የፍትህ
አካል አድርጎ የማየት ችግር አለ፣ ይህን
የሚያደርጉት ጥቂት ዳኞች ናቸው፣ ጠበቃ እንደ
አታላይ የሚቆጠርበት ሁኔታም ሊያጋጥም
ይችላል ሊከሰት ቢችልም ሁሉንም ጠበቃ
አይወክልም የሚል አስተያየት የሰጡ ጠበቆች
አሉ።

ከዐቃቤ ሕግ ጋር በነበረው ግንኙነት ችግሮች
ሲስተሞች ቆይቷል። ይህን በተመለከተ
ከአንዳንድ ዐቃቤ ሕጎች የሚከተሉት እንደ ችግር
ተነስተዋል፡

- ዐቃቤ ሕግ ቀድሞ ችሎት ገብቶ ለረጅም ሰዓት
የሚጠብቅበት በዚህም ምክንያት የጽ/ቤት
የመዛግብት ሥራው የሚስተጓጎልበት ሁኔታ
ነበር። ይህንን ለማስወገድ ዳኞች ችሎት ሊገቡ
ሲሉ በስልክ እንዲነገር በመደረጉና ይህም
እየተተገበረ ቢሆንም የመዘግየት ሁኔታ አሁንም
አለ።
- ዐቃቤ ሕግ በተለይም በፌዴራል መ/ደ/ፍ/ቤት
ወንበርና ጠረጴዛ ተሰጥቶት እየቆመና

እየተቀመጠ ሲሠራ ጠበቆች ይህ ስላልተሟላላቸው ለፍ/ቤት አመልክተው ዐቃቤ ሕጉም ቆሞ እንዲሰራ የተደረገበት ወቅት ነበር። በርግጥ ያገራቷ ዐቅም ሆኖ ነው እንጂ ለሁሉም ዕኩል ወንበርና ጠረጴዛ ቢሟላ መልካም ነበር። ጠበቃ አንድ ጉዳይ ስለሚይዝ እንደጨረሰ ይወጣል ዐ/ሕግ በርካታ መዝገቦችን ስለሚይዝ ረጂም ጊዜ ችሎት ላይ ይቆያል፤ ለመመዝገብም አያመቸውም በሚል ችግሩ ለጊዜው የተፈታበት ሁኔታ ነበር።

- ዐቃቤ ሕግ የመንግሥት ተወካይ መሆኑ ቀርቶ እንደ አንድ ተከራካሪ ወገን ብቻ የሚታይበት ሁኔታም ነበር።
- ምስክር ማን ያቅርብ በሚለውም ላይ በፍ/ቤት፣ በዐቃቤ ሕግና በፖሊስ መካከል ያለመግባባት ነበር። ስለሆነም ዳኞች እነዚህ ወገኖች አጋሮቻቸው መሆናቸውን መገንዘብ እንዳለባቸው መደንገጉ ተገቢ ነው።
- ዳኞች በችሎት ሂደት ላይ ከሚያዩት ጉዳይ ጋር ተዛማጅነት የሌላቸውን ትችቶችና ሀሳቦች ከመሰንዘር መቆጠብ እንዳለባቸው፤
- በዳኞች መካከል ጥፋት ሲታይ የመተራረም ባህል ማዳበር፣ ችግር ሲኖር ለፍርድ ቤት አስተዳደር ሪፖርት ማድረግ እንደሚገባ ተደንግጓል።

4.5. ዳኞች በችሎት ላይ ሊከተሏቸው የሚገቡ ሥርዓቶችን በተመለከተ

- በቀጠሮው ሰአት ተገኝቶ ማስቻል፣ ካረፈዱም ባለጉዳዮችን ይቅርታ መጠየቅ የሚል ድንጋጌ በመመሪያው መካተቱ አዲስና ያልነበረ አቀራረብ ነው። ይቅርታ መጠየቅ ከባሕላችን ጋር ተያይዞ የመጣ ቢሆንም የዳኛ ይቅርታ መጠየቅ ባህል አልነበረንም፤ በዱሮ ጊዜ በሀገራችን ዳኛ ንጉስን ወክሎ ስለሚፈርድ ለባለ ጉዳዮች እደንጉስ ተደርጎ ስለሚታይ ዳኛ አይላላትም ተብሎ ይገመታል። ስህተት ቢኖርም አይከሰስም። ይህ ሀሳብ ውስጣችን ስላለ ይቅርታ ለመጠየቅ ስንቸገር ይታያል፤ ስለሆነም በመመሪያው መካተቱ ተገቢ ነው የሚል አስተያየት የሰጡ የሕግ ባለሙያዎች አሉ።
- ችሎት ሲገቡ ባለ ጉዳዮችን በሰላምታ መቀበል፣ ዳኞችን ማስተዋወቅ፣ ባለጉዳዮችን ማገልገል ግዴታቸው መሆኑን ድምፅን ከፍ አድርጎ መግለጽ የሚል በመመሪያው ውስጥ የተካተተ ሲሆን በፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት ችሎት ዳኞችም በተግባር እየተሰራበት ይገኛል። ይህም በፍ/ቤትና በተገልጋዩ ሕብረተሰብ መካከል ያለውን ግንኙነት በማሻሻል ትልቅ ለውጥ ሊያመጣ ይችላል። ሕብረተሰቡን ፍ/ቤትን ከመፍራት ወደማክበር ሊወስደው ይችላል።
- በችሎት ወቅት ባለጉዳዮችን በአንቱታ ማነጋገር ከዚህ በፊት ሲደረግ የነበረውን በማዕረግና በክብር ያለመጥራት ሁኔታ ያስቀራል። ይህም በፍርድ ቤትና በተገልጋዩ መካከል መከባበር እንዲኖር ያደርጋል። ገና በፍርድ ሂደት ላይ ያለ ተከላኝ ቀርቶ ቢፈረድበት እንኳ ስምና ማዕረጉን ሊያጣ ስለማይችል በመመሪያው ውስጥ በግልጽ መደንገጉ ተገቢ ነው።
- አብዛኛውን ጊዜ የችሎቱን ሥርዓት ሲያስከብሩ የሚታዩት ፖሊስና የችሎት ፀሀፊዎች ናቸው። ይህም በባለጉዳዮች ላይ ለሚደርሰው ወከባ በር ሲከፍት ቆይቷል። ይህም በመሆኑ ችሎቱን በአግባቡ የመምራት ኅላፊነት የድጋፍ ስጭ ሠራተኞች ሳይሆን የችሎቱ

መሆኑን መገንዘብ የሚል ድንጋጌ በመመሪያው መካተቱ ባለጉዳዮች ሳይፈሩና ሳይሸማቀቁ ጉዳያቸውን እንዲከታተሉ ያስችላል።

- ችሎቱን የሚያግዙ ምስክሮችን ኤክስፐርቶችን፣ ድጋፍ ሰጭ ሠራተኞችን ወዘተ ማመስገን የሚለው በመመሪያው ውስጥ መካተቱ አዳዲስ አቀራረብ በመሆኑ የመፈራራት ሳይሆን ጥሩ የመከባበርና የሥራ መንፈስ ይፈጥራል።
- ለቃል ክርክር ተራው ያልሆነ ተከራካሪ ወገን ሌላው ተናግሮ እስኪጨርስ እንዲቀመጥ ማድረግ፤
- በቀጠሮ ዕለት ውሳኔ ወይም ትዕዛዝ ያልደረሰ ከሆነ ምክንያቱን ገልጾ ይቅርታ መጠየቅ፤
- ባለጉዳዮችን በዕኩል አይን ማየት፣ ባሕላዊና ሃይማኖትዊ ዕሴቶቻቸውን ማክበር፤
- በሕግ ወይም ለችሎት ሥራ አካሄድ እንቅፋት ይሆናሉ ተብለው ከተከለከሉት ውጭ እንደ ኮሬያ ማድረግ፣ መነጽር ማድረግ፣ እግር ማነባበር፣ ጥንጥላ መያዝ፣ አለባበስ (ካፖርት፣ ጋቢ መልበስ ወዘተ---) ያሉት የችሎቱን ሂደት የማያደናቅፉ መሆኑን መገንዘብ በሚል በመመሪያው ውስጥ መደንገጉ እስከዛሬ በልማድ ሲሠራበት የነበረውንና ሕብረተሰቡን ሲያስፈራ ከነበረው ድርጊት ነፃ ስለሚያደርግ የሕብረተሰቡን ፍራቻ ያስወግዳል።
- ከላይ ከሌሎች አገሮች ፍ/ቤቶች ልምድ እንዳየነው ኮሬያ መልበስ የተከለከለ ቢሆንም በኛ ተጨባጭ ሁኔታ በሃይማኖቶች ቆብ ማድረግ፣ ፊት መሸፈን የመሳሰሉት ሊከበሩ ስለሚገባ፣ መነጽር የሚያደርገው ሰውም በሀኪም ታዘ ሊሆን ስለሚችል ልማዳዊ አሠራሩ መቅረቱ ተገቢ ነው።

በችሎት የተከለከሉ ነገሮች

ከላይ ከተባለው ውጭ ድምጽ በማስማትና በመሸተት በፀጥታ ላይ ችግር በመፍጠር በፍ/ቤት አሠራር ላይ ችግር የሚያስከትሉ ነገሮች ተከልክለዋል። እነዚህም፡

- ሞባይል ስልክ ማነጋገር፤
- ሲጋራ ማጨስ፤
- በደምፅ፣ በምልክት ወይም በሌላ ተመሳሳይ መንገድ መረበሽ፤
- መብላት፣ መጠጣት፣ መተኛት፤
- ከጠበቃ ውጪ የሆነ ሰው አሥረኛን ማነጋገር፤
- የጦር መሥሪያ ይዞ መግባት፤
- ጫት መቃም፤
- ማስቲካ ማኘክ፤
- ያለፈቃድ ካሜራ፣ መቅረፅ ድምፅ ወ.ዘ.ተ. መጠቀም ናቸው።

4.6. የመዛግብት አቀጣጠርና አወሳሰን ለማቀላጠፍ ሰለሚወሰዱ እርምጃዎች

የመዛግብት አቀጣጠርና አወሳሰን ለጉዳዮች መጓተት በር ሲከፍት ስለነበረ ይህንን ለማቃለል በመመሪያው ትኩረት ተሰጥቶት መዝገቦች እንዴት መቀጠርና መወሰን እንዳለባቸው ዝርዝር ድንጋጌዎች ተካተዋል። እነዚህም፡

- የመጀመሪያው ቀጠሮ በሬጂስትራር ጽ/ቤት እንደሚሰጥ ከዚያ በኋላ ያሉት በችሎቱ እንደሚቀጠሩ፤
- በየዕለቱ የሚቀጠሩ መዝገቦች የችሎቱን አቅም ያገናዘቡ መሆን እንደሚገባ፤ በመዝገቦች ላይ የሚደረገው ውይይት ከቀጠሮ በፊት መሆን እንዳለበት፤

- ባለጉዳዮች ሥራ ፈትተው እስከመጨረሻው በመጠበቅ እንዳይንገላቱ መዘገባቸው ተመርምሮ ያላለቀ ከሆነ ይህንኑን ተናግሮ መሸኘት እንደሚገባ፤
- በቂ ምክንያት ኖሮ ቀጠሮ ከተለወጠ ይህንኑን በመዘገብ ላይ መጥቀስ እንደሚገባ፤
- ሰብሳቢው ደኛ መዘገቦችን ለዳኞች የሚያከፋፍልበት ሥርአት መኖር እንዳለበት፤
- የመዛግብት አወሳሰንን በተመለከተ በቂ ምክንያት ካልቀረበ በስተቀር:
 - የወንጀል ይግባኝ መዘገብ ከተከፈተ በኋላ በሁለት ቀጠሮዎች መወሰን እንዳለበት፤
 - የፍትሐብሔር ይግባኝ ክርክር መዘገብ ያስቀርባል ከተባለ በሶስት ቀጠሮዎች መወሰን እንዳለበት፤
 - የሰበር ችሎት አዲስ መዘገብ የሚያስቀርብ መሆን ያለመሆኑ በመጀመሪያው ቀጠሮ መወሰን እንደሚገባ፤ ያስቀርባል ከተባለም አንድ ቀጠሮ በመስጠት በሁለተኛው ቀጠሮ ውሳኔ ማግኘት እንዳለበት የሚደነገጉ ናቸው፡፡
 - የመዛግብት አወሳሰን ቅደም ተከተልን በተመለከተ:
 - የእስረኞች መዛግብት፤
 - ዕግድ ያለባቸው የፍትሐብሔር ጉዳዮች፤
 - የሥራ ክርክር ጉዳዮች፤
 - ከክልል የሚመጡ ባለጉዳዮች መዛግብትና
 - ከተከፈቱ ረጅም ዕድሜ ያስቆጠሩ መዛግብት ቅድሚያ ሊሰጣቸው እንደሚገባ ተደንግጓል፡፡

○ በመዛግብት ላይ ውሳኔ ሲሰጥ ዳኞች ሊከተሏቸው የሚገቡ አሠራሮችን በተመለከተም፡

- በመዘገቦች ላይ ለመነጋገር የጊዜ ሰሌዳ መውጣት እንዳለበት፤
- መዘገብ ላይ ውይይት ሲደረግ ከዳኞች ሌላ መገኘት እደሌለበት፤
- እያንዳንዱ ዳኛ ለምርመራ የተቀጠሩ መዘገቦችን አጥንቶ ለውይይት መቅረብ እንዳለበት፤
- መዘገብ ዳኞች ተፈራርመውበት በውሳኔ ቀን ተሠርቶ መቅረብ እንዳለበት፤
- ከውሳኔ ቀን በፊት ምስጢራዊነቱ መጠበቅ እንዳለበት፤ የውሳኔውን አቅጣጫ የሚያሳይ ማንኛውም ሰነድ ከመዘገቡ ጋር ተያይዞ ወደ መዘገብ ቤት መላክ እንደሌለበት፤
- ፍርድ ሲጻፍ የችሎቱን አቋም የሚያሳየው ክፍል በዳኛ ብቻ መጻፍ እንዳለበት፤
- በደሀ ደንብ ተከራክሮ የረታ ወገን በህጉ መሠረት የዳኝነት እንዲከፍል ለሚመለከተው ክፍል አንዲጻፍ ችሎቱ በውሳኔው ላይ መግለጽ እንዳለበት፤
- ለህትመት የሚበቁ እና /ወይም/ አሰገዳጅ የሕግ ትርጉም የተሰጠባቸውን የሰበር ውሳኔዎች(precedents) በመለየት የችሎቱ ሰብሳቢ ለፊደስትራር ጽ/ቤት ማሳወቅ እንዳለበት፤ ፊደስትራርም ወዲያውኑ ለሁሉም ችሎቶች እንዲደርስ ማድረግ እንዳለበት በዝርዝር አካቷል፡፡

4.7. አስተዳደርና ሬጂስትራር ጽ/ቤትን በተመለከተ

መመሪያው የፍርድ ቤቱን አሠራር ለማጠናከርና ለማቀላጠፍ ድጋፍ ሰጭ የሆኑት አስተዳደርና ሬጂስትራር ጽ/ቤቱ ምን ምን ተግባራት ማከናወን እንዳለባቸው በዝርዝር ደንግጋል።

አስተዳደሩ፡-

- ከመዛግብት ቁጥር ጋር ተመጣጣኝ የሆኑ ደኞች እንዲኖሩ፤
- የሰበር ውሳኔዎች በየወቅቱ እንዲታተሙ፤
- በዕቅድ፣ በሪፖርትና በፍርድ ቤት ጉዳይ ላይ ለዳኞች የውይይት መድረክ ማዘጋጀት፤
- የዳኞች ዝውውርና መቀያየር ሲኖር ይህንኑ ለዳኞች ማሳወቅ፤
- ከፖሊስና ከሌሎች ተቋማት ጋር በሥራ ላይ በሚያጋጥሙ ጉዳዮች ላይ መወያየት፤
- በወር አንድ ጊዜ የዳኞች ስበሰባ መጠራት እንዳለበት፣ ከፍርድ ቤት ጋር ግንኙነት ያላቸው ተቋማት ተወካዮች ከዳኞች ጋር እንዲወያዩ መድረክ መዘጋጀት እንዳለበት፤
- ጥናታዊ ጽሁፎች ለችሎቶች እንዲደርሱ መደረግ እንዳለበት፤
- ዳኞች ትምህርትና ሥልጠና የሚያገኙበትን፣ የምርምር ሥራ የሚያከናውኑበትን ሁኔታ እንደሚያመቻቹ፤

የሬጂስትራሩ ጽ/ቤትም

- ለይግባኝና ለሰበር መዝገቦች ከመክፈታቸው በፊት አስፈላጊ ሰነዶች መሟላታቸውን ማረጋገጥ እንዳለበት፤
- ከቀጠሮ በፊት የሚፈለጉ መዝገቦችን ማስመጣት፤

- ከሥር ፍ/ቤቶች ከሚመጡ መዝገቦች ውስጥ የማይነበቡ የፎቶ ኮፒ ሰነዶችና የፍ/ቤት ውሳኔዎች ካሉ ታይኛ ተደርገው እንዲመጡ ማድረግ፤
- የይግባኝ ወይም የሰበር ማስፈቀጃ፣ አመክሮና ሌሎች ጥያቄዎችን በተመለከተ ከማረሚያ ቤት ጋር በመነጋገር አስፈላጊ ሰነዶች በጊዜው ለፍ/ቤት እንዲደርሱ ማድረግ፤
- ከቪዲዮ ኮንፈረንስ ጋር በተያያዘ የሚያጋጥሙ ቴክኒካዊና ሌሎች ችግሮችን ከሚመለከታቸው ጋር በመነጋገር መፍታት እንዳለበት፣ በቪዲዮ ኮንፈረንስ ማካሄድ የማይቻል ከሆነ ተዘዋዋሪ ችሎት የሚሄድበትን ሁኔታ ማዘጋጀት እንዳለበት በመመሪያው ተጠቅሷል።

ማጠቃለያ

እስከዛሬ ድረስ ሕገ ሳይገልጸቸው በልማድ ስንጠቀምባቸው የነበሩ የችሎት አካሄድ ሥነምግባሮች ዳኞችና ፍ/ቤቶች እንዲከበሩ አስተዋጽኦ ያደረጉ ቢሆንም በሕብረተሰቡ ላይ ፍራቻ በመፍጠር አሉታዊ ሚናም ተጫውተዋል። ፍ/ቤቶችና ዳኞች መብትን ለማስከበር በፈቃደኝነትና በደስተኝነት የሚኬድባቸው ሳይሆኑ ፍራቻና ሰቀቀንን በሚያሳድር ሁኔታ የግዴታ የማይቀር በመሆኑ የሚኬድባቸው ሆነው ቆይተዋል። ከዚህ ፍራቻ በመነሳት ሕብረተሰቡ ምስክር በመሆን ወንጀለኛን ከማጋለጥ ራሱን የሚያሸሽበት አጋጣሚ በርካታ ነበር።

የችሎት አመራር ሥነምግባር መመሪያ ባለመኖሩም ፍ/ቤት መድፈር በሚል ሰበብ የሚጣል ቅጣት ባንድ ወገን ላይ ብቻ ያጋደለ ነበር። ዳኞች ቢሳደቡ ወይም ከሥርዓት ውጪ ቢናገሩ የሚጠየቁበት ሁኔታ አልነበረም። የትኛውን ሥርዓት መጣስ እንደሚያስቀጣ እና እንደማያስቀጣ በግልጽ የተቀመጠ ባለመኖሩ ግልጽነትና ተጠያቂነትን የሚያሰፍን ሁኔታ አልነበረም።

አዲሱ የዳኞች የችሎት አሠራርና የሥነምግባር መመሪያ ከነበሩትና አሁንም ካሉት ችግሮች አንጻር ተቃኝቶ የወጣ በመሆኑ በርካታ ችግሮችን ሊቀርፍ ይችላል። በተለይም የተገልጋዮች ዋነኛ ችግር የሆነውን የጉዳዮች መጓተት በማስወገድ ረገድ ከፍተኛ ጠቀሜታ ይኖረዋል።

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ዳኞች የችሎት አሠራርና የሥነምግባር መመሪያ

- ከፍ/ቤቱ የአገልግሎት ስጭ ተቋምነት አንጻር፤
- ፍ/ቤቱ የተገልጋዮችን ክብር የሚያስጠብቅ፤ ፍላጎታቸውን ግምት ውስጥ በሚያስገባ መልኩ የተዘጋጀ ፤
- ምስክሮችና ባለጉዳዮች ተረጋግተው ጉዳያቸውን እንዲያስረዱ ሁኔታ የፈጠረ፤

- መከበርንና መፈራትን ለመለየት በሚያስችል መልኩ የተዘጋጀ፤
- ዳኞች በሙያቸውና ሕብረተሰቡንም በተገቢው ሁኔታ በማገልገላቸው ደስተኛ እንዲሆኑ፤ ሕዝቡ የፍትህ ተጠቃሚነቱን አረጋግጦ በተቋሙ ላይ እምነት እንዲያሳድር በሚያስችል መልኩ የተዘጋጀ፤
- የችሎቱን ሂደት የሚያስተንጉል እስካልሆነ ድረስ ማንኛውም ሰው ረጋ ብሎ ተዘናንቶ ሳይሸማቀቅ ችሎቱን የመከታተልም ሆነ ጉዳዩን የማስረዳት፤ ምስክርም ከሆነ በተረጋጋ ሁኔታ የምስክርነት ቃሉን እንዲሠጥ የሚያስችል ስለሆነ፤ የመመሪያው መውጣትና ተግባራዊ መሆን ከፍተኛ ጠቀሜታ ስላለው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት፤ ለፌዴራል የመጀመሪያ ፍ/ቤቶችና ለክልሎችም ልምድ ለማካፈል እየተደረገ ያለው እንቅስቃሴ ጥሩ ጅምር ስለሆነ ሊገፋበት ይገባል።

መመሪያው በመዛግብት ምርመራ ውሳኔ አሠጣጥና በመዛግብት አመራርና አያያዝም ላይ ቀልጣፋ አሠራርን የሚያሰፍኑ ድንጋጌዎችን የያዘ በመሆኑ ትልቅ ችግር ሆኖ የቆየውን የፍትህ መንተት ይቀርፋል ተብሎ ይገመታል።

የመወያያ ጥያቄዎች

1. ፍ/ቤት መከበር እንጂ መፈራት የለበትም የሚለውን አባባል እንዴት ያዩታል?
2. የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የወንጀል ሕግ አንቀጽ 449 ፍ/ቤት መድፈርን በተመለከተ:

1. ማንም ሰው በፍርድ ቤት ምርመራ በሚደረግበት ወይም የፍርድ ሥራ በሚከናወንበት ጊዜ:-

ሀ/ ፍርድ ቤቱን ወይም የዳኝነት ሥራ በማከናወን ላይ ያለውን ዳኛ በማናቸውም መንገድ የሰደበ፣ ወይም በነዚህ ላይ ያፈፀ ወይም የዛተ እንደሆነ ወይም

ለ/ የፍርድ ቤቱን ሥራ በማናቸውም ሌላ መንገድ ያወከ እንደሆነ ከአንድ ዓመት በማይበልጥ ቀላል እሥራት ወይም ከሶስት ሺህ ብር በማይበልጥ መቀጮ ይቀጣል።

ፍ/ቤቱ ቀጠሮ ሳያደርግ ወዲያውኑ በጥፋተኛው ላይ ቅጣት ሊወስን ይችላል።

2. ወንጀሉ የተፈጸመው ከችሎት ውጪ ሆኖ ዳኛው ሥራውን እያከናወነ ባለበት ጊዜ ከሆነ ቅጣቱ ከስድስት ወር የማይበልጥ ቀላል እሥራት ወይም ከአንድ ሺህ ብር የማይበልጥ መቀጮ ይሆናል።

3. ወንጀሉ የተፈጸመው በችሎት ወይም በማናቸውም ቦታ የዳኝነት ሥርዓት በሚካሄድበት ጊዜ ሆኖ በኃይል ወይም በማስገደድ እንደሆነ አግባብ ያለው ድንጋጌ /አንቀጽ 44/ በተደራቢነት ተፈጻሚ ይሆናል።

«የፍርድ ቤቱን ሥራ በማናቸውም ሌላ መንገድ ያወከ እንደሆነ » የሚለውን በፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት የዳኞች የችሎት አሠራርና የሥነምግባር መመሪያ ውስጥ በችሎት ላይ ከተከለከሉ ነገሮች:

- ሞባይል ስልክ ማነጋገር፣

- ሲጋራ ማጨስ፤
- በድምጽ በምልክት ወይም በሌላ ተመሳሳይ መንገድ መረበሽ፤
- መብላት፣ መጠጣት፣ መተኛት ፤
- ከጠበቃ ውጪ የሆነ ሰው እሥረኛን ማነጋገር፤
- የጦር መሳሪያ ይዞ መግባት፤
- ጫት መቃም፤
- ማስቲካ ማኘክ፤
- ያለፍቃድ ካሜራ መቅረፀ ድምጽ ወዘተ መጠቀም የሚሉት እንዴት የችሎት ሥራ ሊያውኩ እንደሚችሉ ያስረዱ።

3. አዲሱ የዳኞች የችሎት አሠሪርና የሥነ ምግባር መመሪያ ጠበቆች በችሎት ላይ ማሳየት የሚገባቸውን ሥነምግባር አላሳዩም የሚሉ ወገኖች አሉ። እርስዎስ ምን አስተያየት አለዎት?

4. የዳኞች ሥራ መገምገም:

- ለገምገማ በዕቅድ በተያዙ ተግባራት ላይ ብቻ እንዲያተኩሩና ሌላውን ሥራ ችላ እንዲሉ ያደርጋል፤
- የዳኝነት ነጻነትን ይጋፋል፤
- ዕቅድ ለሚሟላት ሲባል ጥራት የሌለው ሥራ እንዲሠራ ያደርጋል፤
- በዳኞች መካከል መፈራራትን ይፈጥራል የሚሉ ወገኖች አሉ ። በዚህ ላይ የእርስዎ አስተያየት ምንድነው?

4. የጃኞች የችሎት አሠሪርና የሥነምግባር መመሪያ በሁሉም ደረጃ ባሉት ፍ/ቤቶች አንድ አይነት መሆን አለበት ብለው ይገምታሉ? ለምን?

5. ሰዎች ከብሶትና ከስሜት ተነሳስተው ችሎት ላይ ሊናገሩ ይችላሉ።ዳኞች ፍርድ ቤት በመድፈር ተዕዛዝ ከመስጠታቸው በፊት ይንን ግምት ውስጥ ማስገባት አለባቸው ብለው ያስባሉ?

ዋቢ ጽሑፎች

1. የመንግስት ገጸተ ባሕርያት-በዲበኩሉ ዘውዴ
2. ሕግና ፍትህ ቅጽ 1 ቁጥር 1 መጋቢት 1981
3. የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት ምክትል ፕሬዚዳንት አቶ መንበረጸሐይ ታደሰ ከሰንደቅ ጋዜጣ ጋር ያደረጉት ቃለ ምልልስ። ቁጥር 163
4. New Holestein Municipal Court court procedure
<http://www.newholestein.org/court-procedure.htm>
5. Murfy Municipal Court Rules of Court Decorum
<http://www.murfytx.org/courts/decorum.asp>
6. United States District Court –Southern District of Illinois
<http://www.ilsd.uscourt.gov/gilbertmisc.html>
7. Lancaster Count court of Common Pleas
<http://www.co.lancaster.pa.us/courts/cwp/view.asp>
8. South Carolina Judicial Summary Court Bench Book
[http://www.judicial.state.sc.us/summary court bech book/index.cfm](http://www.judicial.state.sc.us/summary%20court%20bench%20book/index.cfm)
9. Should judges face appraisals? በሚል አቃቂ በሚገኘው የደቡብ አፍሪካ ዩኒቨርሲቲ በአቅም ግንባታ ሚኒስትር ለዳኞችና ለዐቃቤያን ሕግ በተደረገው ገለጻላይ በሊቁ ዳምጠው(PhD) የቀረበ ሐተታ
10. ሰንደቅ ጋዜጣ 4ኛ አመት ቁጥር 164 2001 ዓ.ም. ከጠበቆች ጋር ያደረገው ቃለምልልስ።